

Knut Hamsun
PAN

Nakladnik
Fidipid Zagreb

Biblioteka prijevodne književnosti
Knjiga 11.

Za nakladnika
Slobodan Delalić

Urednici
Tonko Maroević
Diana Burazer

Jezična urednica
Ljiljana Šarić

Design omota
Elvis Duspara

Layout i grafička priprema
Fidipid Zagreb

Tisak
Sklad boja Zagreb

**CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 698333.**

ISBN 978-953-7542-05-4

Copyright © Fidipid 2009

Printed in Croatia 2009

KNUT HAMSUN

P A N

Iz zabilješki poručnika Thomasa Glahna

S norveškoga preveo
Munib Delalić

Naslov izvornika
Pan © Gyldendal Norsk Forlag AS 1894

I

U posljednje vrijeme stalno mislim o vječnom danu sjevernoga ljeta. Sjedim tu i razmišljam o njemu i o jednoj kolibi, u kojoj sam živio, i o šumi iza kolibe, i spremam se nešto o tome napisati kako bih prikratio vrijeme, a i kako bih se rasonodio. Vrijeme je veoma dugo, ne prolazi mi brzo kako bih htio, iako ni za čim ne žalim, i iako od života uzimam sve što hoću. Sa svime bih trebao biti zadovoljan, mojih tridesetak godina i nije neka dob; prije nekoliko dana izdaleka sam dobio dva ptičja pera, od izvjesne osobe, koja nije bila dužna poslati mi ih, dva zelena ptičja pera u arku poštanskoga papira s krunom zapečaćenom oblatom. Obradovalo me je kad sam vidio ta dva vražji zelena ptičja pera. Ni inače nemam nikakvih tegoba, osim katkada maloga bola u lijevom stopalu od stare rane od metka, koja je odavno zarasla.

Sjećam se da je prije dvije godine vrijeme prolazilo veoma brzo, neusporedivo brže nego sad, ljeto je prošlo a da nisam ni znao kako. Zbog svog bih zadovoljstva o tome htio nešto napisati, o onome što mi se prije dvije godine, 1855., dogodilo, ili što sam sanjao. Mnogo sam toga od tih doživljaja zaboravio, jer o njima poslije skoro da i nisam mislio; ali sjećam se da su noći bile vrlo svijetle. Mnogo toga mi je izgledalo i izokrenutim, godina je imala dvanaest mjeseci, ali noć se pretvorila u dan, i nikad se na nebu nije vidjela niti jedna zvijezda. I ljudi, koje sam sretao, bijahu osobiti i nekako drukčiji negoli ljudi koje sam poznao otprilike; ponekad je jedna noć bila dovoljna da se oni rascvjetaju u svoj svojoj divoti, zreli i sasvim odrasli. Nikakve tu čarolije nije bilo, no takvo što nikad prije nisam doživio. O, ne.

U jednoj velikoj, bijelo okrečenoj kući uz more sreo sam jednu osobu, koja je nakratko zaokupila moje misli. Ne mislim na nju više tako često, ne, ne sad, skoro da sam je i zaboravio; ali

zato mislim na sve drugo, na krik morskih ptica, na moj lov u šumama, na moje noći, sve tople ljetne sate; uostalom, sasvim sam se slučajno s njom upoznao, i bez te slučajnosti ne bi ona niti jednoga dana bila u mojim mislima.

Iz svoje sam kolibe mogao vidjeti mnoštvo otočića i školja i hridi, djelić mora, nekoliko plavkastih planinskih vrhova, a iza kuće se, čudesna, pružala šuma. Radost bi me ispunila, i zahvalnost, našavši se u miomirisu korijenja i lišća, u gustomu kâdu borovine, što podsjeća na miris srži; tek se u šumi sve u meni stišavalo, duša mi se smirivala i snagom punila. Danima sam znao hodati šumovitim bregovima, s Ezopom kraj sebe, i ništa drugo ne bih poželio doli hodati tako iz dana u dan, iako je pola šumskoga terena još bilo pod snijegom i bljuzgavicom. Moj jedini drug bijaše Ezop; sad imam Coru, no onda sam imao Ezopa, svoga psa, koga sam kasnije usmrtio.

Počesto uvečer, kad bih došao u kolibu nakon lova, svega bi me znao prožeti osjećaj da sam kod kuće, da, duša bi mi se blago potresala, hodao bih i Ezopu govorio koliko nam je dobro. Tako, a sad ćemo naložiti vatru i ispeći nam pticu na ognjištu, kazao bih, što misliš o tome? I kad bi sve to bilo urađeno, i mi završili s jelom, Ezop bi se odvukao do svog mjesta iza ognjišta, dok bih ja zapalio lulu i časak prilegao na poljski krevet osluškujući pusti šum šume. Zrakom bi se oglasilo prigušeno brujanje, vjetar bi se spuštao prema kolibi, i jasno sam mogao čuti tetrijebovo drhtanje daleko za brdom. Inače bi sve bilo tiho.

I mnogo bih puta tako zaspao, sa svom odjećom na sebi, u kojoj sam bio vani, i ne bih se probudio prije negoli bi se svojom vriskom oglasile morske ptice. I kad bih tad pogledao kroz prozor, mogao sam nazrijeti velika, bijela zdanja trgovišta, Sirilundove kejove, dućan, u kojem sam kupovao kruh, te bih časak tako ležao čudeći se otkud me tu, u kolibi, na sjeveru zemlje, na rubu šume.

Tad bi Ezop zatresao svojim dugim, uskim tijelom tamo kraj ognjišta, zazveckala bi mu ogrlica, zijevao bi i mahao repom, a ja bih, nakon ta tri, četiri sata sna, skočio s kreveta odmoran i veseo, svemu se, svemu radujući.

Tako je prošla mnoga noć.

II

Može padati kiša i bjesniti oluja, ništa ne smeta, često te mala radost može obuzeti i u kišoviti dan i sa svojom te srećom odvesti daleko. Tad se uspraviš i predaš gledanju, gledaš ispred sebe, katkad se nijemo nasmiješ i uokolo pogledaš. Na što li tad pomisliš? Na blistavo prozorsko okno, i na oknu sunčevu zraku, na pogled na neki potočić, i možda na plavi procjep na nebu. Ne treba više.

Drugi te put čak ni neobični doživljaji ne mogu otrgnuti od običnog i jadnog raspoloženja; nasred balske dvorane možeš sjediti siguran, ravnodušan i neosjetljiv. Zašto? Zato što je tvoja duša izvor i tuge i radosti.

Sjećam se dobro jednog dana. Bio sam sišao na obalu, iznenadila me je kiša, te sam se sklonio u neko otvoreno spremište za čamce, sjeo sam i čekao. Malo sam i pjevušio, ali bez radosti, bezvoljno, tek toliko da mi prođe vrijeme. Ezop bijaše sa mnom, sjedio je i odjednom načulio uši, osluškivao je, prestanem pjevušiti te i ja oslušnem, izvana su se čuli glasovi, netko se približava. Slučajnost, odveć prirodna slučajnost! Neko društvo, dva gospodina i jedna djevojka, na vrat na nos uletje unutra do mene. Dovikivali su jedni drugima smijući se:

”Brzo! Ovdje se možemo skloniti!”

Ustao sam.

Na jednom je gospodinu bio bijeli, neuštirkani žabo, koji se usto skvasio od kiše i visio u naborima; na tom mokrom žabou bila je dijamantna kopča. Na nogama je imao duge, špicaste cipele, izgledale su pomalo kicoški. Pozdravih čovjeka, bijaše to gospodin Mack, trgovac, prepoznao sam ga, iz dućana gdje sam kupovao kruh. Čak me je jednom bio pozvao svojoj kući, ali još tamo nisam otišao.

”O, poznanik!” kazao je, kad me je spazio. ”Pošli smo do mlina, ali smo se morali vratiti. Koje nevjeme, ha? A kada ćete

doći u Sirilund, gospodine poručniče?” Omanjeg, crnobradog gospodina, koji bijaše s njima, predstavio je kao doktora, koji je stanovao kraj crkve.

Djevojka malo podiže veo s nosa i ispotiha se javi Ezopu. Upade mi u oči njena jakna, po postavi i rupicama za dugmad mogao sam vidjeti da je bojena. I nju gospodin Mack predstavi, bijaše ona njegova kći, zvala se Edvarda.

Edvarda me pogleda kroz veo, te nastavi šaptati psu.

”A, tako, zoveš se Ezop...” ona će pročitavši na njegovoj ogrlici. ”Doktore, tko je ono bio Ezop? Jedino se sjećam da je pisao basne. Da nije bio Frižanin? Ne, ne znam.”

Dijete, školarka. Pogledah je, bijaše visoka, no bez oblika, otprilike petnaest, šesnaest godina, dugih, tamnih ruku bez rukavica. Možda je tog popodneva rasklopila neki leksikon i čitala o Ezopu, i sad to zna.

Gospodin Mack me upita o mom lovu. Što najviše ulovim? Kad god mi ustreba mogu se poslužiti jednim od njegovih čamacica, trebam mu samo kazati. Doktor ni riječi nije rekao. Kad je društvo krenulo, zapazih da doktor malo hrama i da koristi štap.

Zaputio sam se kući u istom pustom raspoloženju u kojem sam i bio, pjevušeći od ravnodušnosti. Susret u spremištu za čamce ni po čem mi ne bijaše dojmljiv; od svega sam najviše zapamtio vlažni žabo gospodina Macka, i na njemu dijamantnu kopču, isto tako mokru, i besjajnu.

III

Ispred moje kolibe stajao je visok, siv kamen. Činilo se da je prijateljski raspoložen prema meni, kao da me je gledao kad bih mu se primicao, i prepoznavao. Rado sam prolazio pored tog kamena, kad bih ujutro izlazio, bijaše kao da tamo ostavljam nekog dobrog prijatelja, koji će me čekati dok se ne vratim.

A gore u šumi počeo je lov. Ponekad bih nešto ulovio, a ponekad ne...

Pred otocima pružalo se teško, mirno more. Koliko ga sve puta, popevši se visoko, nisam s brdâ gledao; u mirne dane brodovi se skoro nisu ni pomicali, po tri bih dana mogao vidjeti isto jedro, malo i bijelo, na istom mjestu, kao galeb na vodi. A kad bi se oglasio vjetar planine su mogle, u daljini, skoro nestati, nastalo bi nevrijeme, jugozapadna bura, prizor čiji bih ja bio svjedok. Sve bi bilo u dimu, zemlja bi se pomiješala s nebom, more bi se prevrtalo u uskovitlanu plesu zraka, pretvarajući se u ljude, konje i pokidane zastave. Stajao bih u zaklonu pod nekom stijenom i, napet, razmišljao o mnogočem. Bog zna, pomišljao sam, čega sam sve danas svjedok, i zašto se more baš pred mojim očima otvara? Možda ovoga časa gledam u samo srce zemljine unutrašnjosti, zavirujem u to kako se tamo radi, kako sve vrije! Ezop bi se uznemirio, katkad bi podignuo njušku i njušio, bolestan od nevremena, primjetno drhtavih nogu; kad mu se ne bih obraćao, ležao bi među mojim nogama i kao i ja zurio u more. I nikakav se uzvik niotkud ne bi čuo, nikakva ljudska riječ, ništa, tek teško brujanje oko moje glave. Onamo u daljini bila je neka hrid, usamljena; kad bi tu hrid more zapljusnulo, stajala bi ona kao sumanutu zavrtnanj, ne, kao kakav morski bog, koji se mokat podiže uvis i promatra svijet, frkćući, dok mu kosa i brada stoje poput kotača oko glave. Pa bi on opet nestao pod valovima.

I usred oluje morem bi se probijao mali, kao ugljen crn parobrod...

Kad sam se popodne spustio do pristaništa, taj je mali, kao ugljen crni parobrod bio pristao u luku; bijaše to poštanski brod. Mnogo ljudi se našlo na keju da vidi rijetkoga gosta, primijetio sam da svi, bez iznimke, imaju plave oči, ma koliko se oni međusobno razlikovali. Malo podalje stajala je neka mlada djevojka zabradena bijelom vunenom maramom; imala je veoma tamnu kosu, od koje je taj bijeli rubac čudno odudarao. Pogledala je znatiželjno u mene, u moju kožnu odjeću, moju pušku; kad sam joj se obratio, zbunila se i okrenula glavu ustranu. Kazao sam: Trebala bi uvijek nositi taj bijeli rubac, lijepo ti stoji. Uto joj pride neki krakat čovjek u islandskoj košulji, oslovi je Evom. Očito mu je bila kći. Poznavao sam tog kratatog čovjeka, bijaše on kovač u tom mjestu. Prije nekoliko dana stavio je novu kapislu na jednu od svojih pušaka...

Kiša i vjetar su učinili svoje i otopili sav snijeg. Nekoliko je dana na zemlji bilo neugodno i hladno vrijeme, trule su se grane lomile, a vrane jatima skupljale i kričale. No ne potraja to dugo, sunce bijaše blizu, i jednog se jutra ono podiže iza šume. Svaki me put svega prožmu slatki trnci milinja kad se sunce rađa; u nijemomu ushitu tad zabacim pušku na rame i krenem u šumu.

IV

U to vrijeme nimalo nisam oskudijevao u divljači, ulovio bih sve što bih poželio, zeca, tetrijeba, snježnicu, a kad bih se našao dolje na obali i bio u blizini kakve morske ptice, i nju bih ustrijelio. Vrijeme se proljepšalo, dani postali dugi i mnogo svjetliji, opremio bih se i na dva dana zaputio u planinu, prema planinskim vrhuncima, sreo bih Laponce s njihovim sobovima i od njih bih dobio sira, malenog, masnog sira s okusom ljekovitog bilja. Tamo sam bio ne jednom. Kad bih se vraćao kući, uvijek bih ulovio neku pticu i stavio je u torbu. Sjeo bih i zavezao Ezopa. Na milju ispod sebe vidio bih more; obronci planina bijahu vlažni i crni od vode, koja se s njih slijevala, kapala je i žuborila uvijek istom tihanom melodijom. Te su mi tihe melodije duboko u gorama prikratile mnogi čas, dok sam tako sjedio i gledao oko sebe. Sad taj mali beskrajni zvuk žubori tu u svojoj samoći, pomislio bih, i nitko ga ne čuje i nitko na nj ne misli, a ipak on tu cijelo vrijeme žubori, za sebe sama, cijelo vrijeme! I slušajući to žuborenje ne bi mi se više činilo da je planina sasvim pusta. Ponekad bi se dogodilo da iznenadna grmljavina potrese zemlju, da se dio stijene odlomi i surva dolje prema moru, ostavljajući za sobom trag kamene prašine; u isti bi čas Ezop, začuđen, podignuo njušku prema tom oštrom mirisu, koji mu bijaše nepoznat. Kad bi voda otopljenog snijega napravila procjepe u planini, dovoljan bi bio jedan pucanj, ili čak samo malo oštriji uzvik, pa da se odlomi veliki komad brda i stropošta...

Mogao je tako proći jedan sat, možda i više, vrijeme je tako brzo prolazilo. Odvezao bih Ezopa, nabacio torbu na drugo rame i zaputio bih se kući. Dan se bližio kraju. A dolje, u šumi, obavezno bih naišao na svoju staru, poznatu stazu, zapravo usku traku od staze, s najčudnovatijim zavojima. Slijedio sam svaki zavijutak, imao sam vremena, nikamo mi se nije žurilo, pa nitko me kod kuće nije čekao; slobodan poput kakva vladara hodao

sam onamo mirnom šumom, polako, sve nogu za nogom. Sve su ptice zanijemile, samo bi se tetrijeb, kao i uvijek, u daljini oglasio.

Izišao sam iz šume, i spazio dvoje ispred sebe, šetali su, te ih sustigoh, jedno od njih bijaše djevojka Edvarda, prepoznao sam je i pozdravio; doktor je bio s njom. Morao sam im pokazati svoju pušku, pogledali su moj kompas, moju torbu; pozvao sam ih u svoju kolibu, obećaše doći jednog dana.

Večer se već spustila. Otišao sam kući i naložio vatru, ispekao pticu i večerao. Sutra je opet novi dan...

Posvuda mir i tišina. Ležim tijekom večeri i gledam kroz prozor, čas je kad zemlju i šumu obasja neki vilinski sjaj, sunce je zašlo i obojilo obzor jarkim, crvenim svjetlom, koje bijaše mirno poput ulja. Nebo je bilo posvuda otvoreno i čisto, zurio sam u to jasno more, i kao da sam lice prislonio licu dna svijeta, i kao da mi srce strasno tuče tim golim dnom kojemu istinski pripada. Bog sami zna, pomislio sam u sebi, zašto se uvečer obzor odijeva u ljubičasto i zlatno, da nije gore kakav blagdan, sa zvjezdanom glazbom i jurnjavom čamaca po velikim vodama. Pa tako izgleda! I sklopio bih oči i prepustio se toj jurnjavi čamaca, dok su mi glavom jedrile misli...

Tako bi prošao ne jedan dan.

Lutao sam i gledao, gledao kako snijeg postaje voda, i kako se led otapa. Mnoge dane ne bih ispalio ni jednog metka iz puške, kad bih u svojoj kolibi već imao dovoljno hrane, samo bih tumarao uokolo u svojoj slobodi i puštao da vrijeme prolazi. Kamo god bih se okrenuo, imalo bi se itekako što vidjeti i čuti, za svaki bi se dan sve pomalo promijenilo, čak su i šipražje i klek stajali i čekali proljeće. Otišao bih, tako, do mlina, još je on okovan ledom; ali zemlja je oko njega gažena mnogih ljeta gospodnjih i još svjedoči da su ovamo dolazili ljudi s vrećama žita na leđima i tu ga mljeli. Kad sam tamo, kao da sam među ondašnjim ljudima, mnoga su slova i mnoge godine urezani u zidove.

Pa naravno!